

Albumul documentar Oltenia în Primul Război Mondial

Dumitru Garoafă*

Keywords: *the Olt defile, documentary album, Vâlcea County, Frantz Eitel, the bridge from Caineni, the second lieutenant Vasile Bucheru, Grigore Procopiu, the Romanian Military Administration, Krefeld, the second lieutenant Constantin Popian, Mircea cel Mare, Cozia Monastery, General David Praporgescu, Captain Mircea Zorileanu, Lieutenant Colonel Toma Popescu, General Ernest Broșteanu, Ion IC Brtianu, Heroes' Cult, vandalism of invading troops.*

Summary: *The documentary album Oltenia in the First World War. Like all the Romanian country corners, and Valcea County, with its inhabitants, as it will be seen from the documents published in the Album, it has been integrated into the troubles of the years that have prepared the completion of state-national unity in the Romanians. Due to its location on the border with Austria-Hungary, having its important road and rail artery on the Olt Valley, this county was involved, with the first deployments of troops, to the events of 1916-1919.*

În anul în care România a aniversat împlinirea unui veac de la intrarea sa în ceea ce, pentru români, avea să se numească Războiul pentru Reîntregirea Neamului și a statului lor național, Arhivele publice din Oltenia, păstrătoare a unei părți importante a valorilor constitutive ale identității românești, au găsit de cuviință să cinstească acest moment din istoria națională, aducând în fața celor interesați și chiar a publicului larg această lucrare care nu este una oarecare, ci una proiectată să vorbească prin forța pilduitoare a mărturiilor arhivistice despre o perioadă și un efort rareori egalate în viața poporului român, grație cărora, la capătul lor, s-a înfăptuit România Mare, statul intrat în mentalul colectiv drept momentul suprem al destinului românesc în istoria europeană¹.

Dată fiind dimensiunea și însemnătatea lui referențială pentru întreg spațiul românesc, înfățișarea acestui moment prin intermediul documentelor de arhivă constituie datoria morală a oricărei instituții sau persoane deținătoare de asemenea valori, a căror implicare într-o astfel de operă se impune în ordinea firească a lucrurilor.

Albumul documentar este rodul muncii unui colectiv de profesioniști în meșteșugul arhivisticii, *coordonatori* fiind șefii celor cinci servicii județene ale Arhivelor Naționale: Bogdan-Ion Bădițoiu (Olt), Mihaela Dudu (Dolj), Doina Glăvan (Vâlcea), Tudor Rățoi (Mehedinți) și Paula-Cristina Vasiloiu (Gorj) și coautori, *de facto*, o parte a specialiștilor acestor servicii, printre care Ionela Dinescu și Dumitru Garoafă de la Arhivele Vâlcene, care au efectuat selecția și

* Dumitru Garoafă, Arhiepiscopia Râmnicului.

¹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 3.

rezumatele documentelor, lucrare ce însumează 347 pagini scrise și reproduceri de documente².

Asemenea tuturor colțurilor de țară românească, și județul Vâlcea, cu locuitorii săi, după cum se va vedea din documentele publicate în *Album (Anexa I)*, a fost integrat frământărilor anilor ce au pregătit desăvârșirea unității statale-naționale la români. Datorită așezării sale la granița cu Austro-Ungaria, având pe teritoriul său importanta arteră rutieră și feroviară de pe Valea Oltului, acest județ a fost angrenat, odată cu primele dislocări de trupe, evenimentelor anilor 1916-1919.

Astfel, conform planurilor operative ale Marelui Stat Major, în partea de nord a județelor Vâlcea și Argeș, încă din primăvara anului 1915, este concentrat, de o parte și alta a Oltului, Grupul de acoperire *Olt-Lotru*, al cărui comandament va fi stabilit la Brezoi. Tot printre *măsurile militare* întreprinse în zonă, se înscrie și testarea aeroplanului *Maurice-Farman* nr. 7, pilotat de către căpitanul Mircea Zorileanu, care, în dimineața zilei de 20 aprilie 1916, va survola spațiul aerian al județului, îndreptându-se spre Căineni, iar, la înapoiere, va face o scurtă escală la Râmnicu Vâlcea, de unde prefectul județului Vâlcea- Grigore Ottetelișanu, va informa ministerul de resort despre îndeplinirea cu succes a misiunii încredințată³. Ca atare, la 5 august 1916, Corpul de Aviație va comunica Prefecturii județului Vâlcea ca să fie demarate lucrările pentru amenajarea unui aerodrom militar la Râureni⁴.

De asemenea, *sub aspect informativ-operativ*, serviciile abilitate monitorizează și, în final, anihilează rețeaua de agenți recrutată de către austro-germani din rândurile comunităților luterane și catolice din oraș. În acest scop, la data de 20 august 1916, polițistul orașului- Valerian Iancovescu, raporta organelor ierarhice că, încă de la declanșarea războiului, comerciantul Frantz Eitel și preotul catolic Iosif Bonoff “au fost neîncetat în societatea” lui Carol Speck, patronul unui magazin de piese agricole și a preotului protestant Wilhelm Feist, ultimii doi fiind deja “arestați ca suspecti”⁵. La fel și pentru profesoara de pian- Martha Lehmann, care desfășura “pretutindeni” propagandă în favoarea germanilor⁶, același polițist propune arestarea și internarea acestora în lagărul din Ialomița⁷.

Vestea intrării țării în război a explodat într-un entuziasm indescritibil și în rândurile locuitorilor acestor meleaguri. La Râmnicu Vâlcea, unul din martorii oculari- soldatul Iancu Bulacu, de la Escadronul 4 din Regimentul 2 călărași-, consemnează că s-au ținut discursuri la Statuia Independenței de la poalele dealului

² Lansarea *Albumului documentar* a fost prilejuită de organizarea simpozionului dedicat Zilei Arhivelor Naționale (31 octombrie 2017), a cărui susținere a fost prezentată unui auditoriu iubitor al muzei Clio de către autorul rândurilor de față, aflat, pe atunci, în prag de pensionare (n. ns.: D. G.).

³ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 46.

⁴ S.J.A.N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea*, ds. 6/1916, f. 15.

⁵ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 58. Vezi, pe larg, Tamaș 1977, p. 363-366.

⁶ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 89.

⁷ S.J.A.N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea*, ds.5/1916, f. 244.

Capela, s-au făcut demonstrații cu torțe și muzică militară pe principalele artere ale orașului, la care a participat întreaga suflare a urbei⁸.

În seara zilei de 14 spre 15 august 1916, Grupul *Olt-Lotru* se pune în mișcare și acționează spre direcțiile trasate în ordinul de operațiuni al acestuia. Astfel, Grupul *Olt*, comandat de generalul de divizie Ioan Popovici, înaintează pe trei direcții de-a lungul Văii Oltului și pe pantele adiacente acestui râu, reușind să înfrângă ușor rezistențele inamice: mai întâi, sunt eliberate satul și gara Porcești, iar, pe Valea Oltului, principala poziție inamică de pe dealul Paltin este cucerită printr-o manevră dublu învăluitoare. Grupul *Lotru*- comandat de colonelul Traian Moșoiu, înaintează pe trei coloane, care, întâlnind rezistențe inamice la Pologași, dealul Panta și Dobrun, le atacă și, “manevrând foarte bine” situația, capturează prizonieri și cantități de materiale de luptă, iar, seara, ajung în valea Sadului. În zilele de 17 și 18 august 1916, ambele grupuri lichidează ultimele rezistențe inamice din zona Tâlmaci, apoi sunt eliberate localitățile Sadu, Veștem și Cislădie⁹. Sub presiunea trupelor noastre, inamicul părăsește în grabă Sibiul, în care mai rămăsese un detașament de “milițieni” (circa 300), comandat de Reiner, iar, pentru evitarea unei eventuale bombardări a acestuia, o delegație a Magistratului orașului negociază predarea urbei în mâinile Comandamentului român. Dar, în urma “recunoașterilor ofensive” executate de unitățile Regimentul 1 grăniceri¹⁰, care au fost întâmpinate cu puternice focuri de armă, s-a renunțat la ocuparea acestui important centru ardelean¹¹.

Într-un raport, deloc liniștitor, al prefectului, înaintat, la 24 august 1916, ministrului de război, acesta îl informa că, în cele cinci spitale amenajate din orașul Râmnicu Vâlcea, sunt tratați 375 militari, din care 215 sunt răniți, majoritatea având “leziunile cele mai grave”, în zona craniană, fapt ce recomanda dotarea combatanților cu căști metalice. Totodată, pentru “buna funcționare mai departe” a unităților spitalicești, solicita să fie aprovizionate corespunzător cu substanțe dezinfectante, instrumentar chirurgical pentru efectuarea unor intervenții mai complexe și încadrarea lor cu încă doi medici¹². În același timp, începând cu data de 27 august 1916, toate autoritățile administrative, polițienești și feroviare trec în subordinea comandantului Armatei I române- general de divizie Ioan Culcer, teritoriul asupra căruia se exercită respectiva autoritate, fiind delimitat de Dunăre și

⁸ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 55-56.

⁹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 57.

¹⁰ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 57.

¹¹ Despre această controversată problemă, vezi Garoafă 2014, p. 213-214.

¹² *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 60. Pentru organizarea Serviciului Sanitar în această zonă a frontului, vezi, pe larg, Argetoianu III 1992, p. 20-25.

frontul de luptă, iar, la est, până la limita estică a județelor Argeș și Olt, prelungindu-se, în sud, pe cursul Oltului¹³.

Ofensiva românească, pornită cu 15 zile mai înainte și susținută cu multă vigoare- din cauza turnurii nefavorabile a evenimentelor de pe frontul dobrogean-, se transformase în defensivă, creând condiții favorabile inamicului să preia inițiativa strategică pe frontul din Transilvania. Declanșarea ofensivei inamice, în zorii zilei de 13/26 septembrie 1916, este precedată de apariția primelor grupuri de vânători alpini, prin defileul Oltului, care înaintau vertiginos spre podul Căinenilor. Dacă, în istoriografia noastră, s-a perpetuat, până în prezent, aserțiunea despre “eroica apărare a celor 13 viteji din Căineni”¹⁴, din care a făcut parte și italianul Carlo Rizotto¹⁵, documentele de arhivă vin să întregescă, cu informații inedite, tabloul angajării în lupta inegală cu unitățile alpine- în acele momente de grea cumpănă pentru soarta Corpului I armată-, *nu numai a respectivului grup de localnici*. Un document inedit- *Memoriul* sublocotenentului (rz.) Vasile Bucheru-, ne dezvăluie prezența în zonă a unui detașament de 60 militari, căruia subofițerului i se încredințase misiunea de a-l însoți și a-l pune la dispoziția coloanei de muniții a Diviziei 23 infanterie, dar, fortuit, este nevoit să staționeze în zonă, deoarece satul Căinenii Mari (Vâlcea) era ocupat “de un batalion dintr-un regiment de gardă bavarez”¹⁶. În acest context, locotenent-colonelul Toma Popescu¹⁷, care sosise “cu puțin timp” înainte și preluase inițiativa apărării în acest sector, a dispus, în dimineața zilei de 13 septembrie 1916, ora 3,00 a.m., ca subofițerul *să ocupe, cu detașamentul său și câțiva jandarmi și milițieni aflați acolo*, tranșeele de deasupra gării Căineni (recte: Malul Podului- n. ns.: D.G.) și să reziste pe poziție “până la ultimul om”, până la venirea ajutoarelor, ce trebuiau “să sosească din moment în moment”¹⁸.

Retragerea precipitată a Corpului I armată din Transilvania a determinat și un exod al populației din localitățile preponderent românești (Rășinari, Orlat etc.), care, pentru a nu se expune, nemijlocit, represaliilor autorităților maghiare, urmează armata română, pe Valea Oltului și se refugiază într-o serie de localități ale județului, printre care Râmnicu Vâlcea, Drăgășani, Călimănești etc. Ca atare, atât autoritățile centrale, cât și cele județene, întreprind *primele măsuri de asistență socială*, prin care să le asigure refugiaților cazarea, necesarul de hrană și îmbrăcăminte, precum și alocarea unor fonduri bănești, conjugate cu colectarea pe plan local a acestora, prin organizarea de subscripții publice. În acest scop, autoritățile județului Vâlcea, întrunindu-se în ședința din 21 septembrie 1916 și

¹³ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 63.

¹⁴ Cf. Kirițescu I <1925>, p. 286.

¹⁵ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 341.

¹⁶ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 148.

¹⁷ Era subșeful de Stat Major al Corpului I armată, care întorcându-se la Comandamentul Armatei I române (Craiova) cu corespondența secretă la cartierul Corpului, aici, la Căineni, este întâmpinat de focul mitralierelor inamice amplasate pe dealul Vladului și la Lunci, iar grupuri de vânători alpini înaintau, prin defileu, spre podul Căinenilor (M.Ap.N.- M.St.M. II 1934, doc. nr. 126, p. 137).

¹⁸ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 148.

constatându-se că în orașul de reședință “se găsesc foarte mulți români refugiați, printre care și numeroși preoți cu familiile lor”, propun Ministerului Cultelor și Instrucțiunii să fie autorizate- în lipsa episcopului Sofronie Vulpescu, plecat la București-, „ca să adăpostim pe acești preoți și familiile lor în numeroasele odăi de la Sfânta Episcopie, care sunt nelocuite”¹⁹, propunere pe care ministerul o agreează²⁰. Totodată, cu acest prilej, este constituit și un *Comitet de ajutorare*, din care făceau parte senatorii Constantin Dissescu și Grigore Procopiu, primarul orașului- Alexandru Gh. Boicescu, avocatul Dinu Simian și prefectul județului- Grigore Ottetelișanu²¹.

În aceeași situație se află și locuitorii zonelor direct afectate de desfășurarea operațiunilor militare, cum sunt cei din satele Căineni, Robești (com. Căineni), Călinești și Sărăcinești (com. Călinești) care, refugiindu-se în localitățile Râmnicu Vâlcea, Călimănești și Jiblea (jud. Argeș), sunt confrunțați cu lipsa alimentelor de primă necesitate, printre care și porumbul. De aceea, Prefectura județeană apelează la serviciile ministerului de resort ca să intervină la Casa Centrală a Băncilor Populare, pentru a li se credita acest aliment de bază, prin filialele din teritoriu²².

În fața superiorității adversarului, linia de rezistență a Corpului I armată, articulată în punctele Călimănești-Valea Coisca-Șuici, este abandonată, fiind străpunsă chiar în centrul acesteia (10/23 noiembrie 1916)²³, iar, în seara zilei de 11/24 noiembrie 1916- potrivit relatărilor martorului ocular Ioan Verzesu, originar din Muereasca, județul Vâlcea-, s-a desfășurat ceremonia predării orașului Râmnicu Vâlcea în mâinile inamicului de către o delegație “în fruntea căreia era un cetățean cu nume german”²⁴. Intrarea oficială și “în forță” a primelor trupe germane în oraș are loc în ziua următoare, care „s-a făcut în pas de defilare <pe> trei coloane de infanterie, într-o ordine perfectă și parcă zgârâindu-ne urechile cu zgomotul cismelor pe pietrele străzilor. Pe marginea unor trotuare <i>eșise foarte puțină lume, mai mult consternată decât curioasă. Astfel, orașul a fost străbătut, în pas de defilare, din direcția nord-sud, mai întâi, pe o singură coloană de marș, iar, în <<punctul Hozoc>> (imobil care se situa în dreptul Episcopiei Râmnicului- Noul Severin - n.ns.: D.G.), aceasta s-a despărțit în trei: una din aceasta înainta pe stânga- prin spatele Liceului <<Alexandru Lahovary>>-, pe fosta stradă a Tabacilor (astăzi, General Praporgescu), ieșind în Podul Vinerei Mari/Răurenilor, cea din mijloc pe actuala Calea lui Traian, iar cea din dreapta, pe actuala stradă Carol I (fostă Argeșului), „făcând cotitura <<La Mărunțelu’>> (unde se află astăzi *River Plaza Mall*- n. ns.: D.G.) și întâlnindu-se tustrele la podul amintit”²⁵.

¹⁹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 81.

²⁰ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 83.

²¹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 81.

²² *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 92.

²³ Pentru luptele de pe Valea Oltului, vezi Purece et alii 1997, p. 9-43; Garoafă 2015, p. 278-322.

²⁴ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 106. Este vorba de Frantz Eitel, cel care va fi desemnat, de către Administrația militară germană, inițial, primar al orașului Râmnicu Vâlcea și, apoi, la 3 aprilie 1917, prefect al județului Vâlcea (n. ns.: D.G.).

²⁵ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 106-107.

Astfel, autoritățile de ocupație au împărțit teritoriul județului Vâlcea în două: *Comandatura Etapei Mobile 270 germană*, care ocupa partea de nord a județului, cu reședința la Râmnicu Vâlcea și *Comandatura Etapei 2 austro-ungară*, în partea de sud a acestuia, la Drăgășani, iar prefect al județului va fi numit Frantz Eitel; în „Loviștea argeșeană” era *Comandatura Etapei Mobile 286*, la Curtea de Argeș.

Obiectivul prioritar al instalării Administrației Militare din România a constat în extorcarea tuturor rezervelor și produselor alimentare, prin utilizarea, pe scară largă și eficientă, a metodei confiscării bunurilor populației, sub forma mascată a rechizițiilor. În acest scop, se solicită completarea unui chestionar cu toate marile proprietăți, inclusiv ale căror proprietari sau arendași lipsesc, acestea din urmă intrând în „custodia” Administrației militare²⁶. La fel se procedează și cu morile autorizate pentru măcinat cereale, cărora li se stabilește un regim drastic de evidență a cantităților măcinate²⁷. De asemenea, s-a introdus un control sever asupra întregii vieți a locuitorilor, cărora li s-au eliberat noi acte de identitate-*ausweis-uri*-, cum a fost și în cazul senatorului vâlcean Grigore Procopiu²⁸. Totodată, este reglementat și numărul sărbătorilor sacre, săptămâna de lucru, cu excepția acestora, fiind executată integral pe durata a 7 zile și prevăzându-se, în cazuri de nerespectare, aspre sancțiuni contravenționale sau privarea de libertate²⁹; ca un corolar al acestor măsuri, în prima jumătate a anului 1918, s-a dispus identificarea întregii populații apte de muncă, cu vârste cuprinse între 14-60 de ani, pentru a presta activități, contracost, în folosul ocupantului³⁰.

La fel de grave sunt greutățile cu care se confruntă atât Episcopia Râmnicului-Noul Severin, cât și unele așezăminte monahale, deoarece acestea rămăseseră fără conducătorii lor spirituali, iar autoritățile de ocupație, conducându-se după preceptul biblic „Bate-voi păstorul și se va risipi turma!”, aveau cu atât mai puțin interes să le aducă la starea de normalitate. Astfel, la 14 iunie 1917, prefectul județului Vâlcea, Frantz Eitel, aducea la cunoștința Ministerului Cultelor și Instrucțiunii că „mormântul Vo<i>evodului Mircea a fost devastat, ridicându-i-se și luându-i-se piatra comemorativă”, solicitându-se confirmarea ieromonahului Theodosie Ionescu ca „îngrijitor” al acestui lăcaș, cât și al Schitului Ostrov, „spre a <se> preîntâmpina și împiedica orice alte stricăciuni și devastări”³¹.

Dar cea mai grea lovitură primită de Eparhia Râmnicului-Noul Severin a constat în arestarea conducătorului spiritual al acesteia- episcopul Sofronie

²⁶ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 142-143.

²⁷ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 146-147.

²⁸ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 132-133.

²⁹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 5, 182. Pentru problematica exploataării sistematice a bogățiilor solului și subsolului, precum și a potențialului uman din teritoriul ocupat, vezi valoroasa și documentata lucrare a lui Răcilă 1981, p. 117 și urm.

³⁰ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 5, 182.

³¹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 134-135. Prin grija Comisiei Monumentelor Istorice, condusă de către istoricul Nicolae Iorga, începând cu anul 1931, s-a purces la cercetarea arheologică și restaurarea mormintelor lui Mircea cel Mare și Maicăi Teodora-Teofana, mama lui Mihai Viteazul, precum și la reînhumarea rămășițelor pământești ale acestora, în ziua de 15 mai 1938, ceremonie care s-a desfășurat printr-un fast deosebit. Pentru această problematică, vezi Neagu et alii 2009, p. 680-698; Simion 2018, p. 38.

Vulpescu (19 mai 1917), fiind provocată “criza girantului”, căreia i se va pune capăt abia la 5 martie 1918, când Prefectura județeană era informată că Administrația Militară din România și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii au aprobat ca P.S. arhiereu Meletie Constanțeanul „să gireze afacerilor Sfintei Episcopii a Eparhiei Râmnicului- Noul Severin și instalarea P.S.S. va avea loc în curând”³². În același timp, când erau negociate condițiile păcii de la București, episcopul Sofronie este pus în libertate, iar, la 8 iunie 1918, îi este acceptată demisia din calitate pe care o avea. Se pare că “demisia” episcopului titular a avut efectul scontat pentru vâlceni, care, prin telegrama din 10 iunie 1918 (stil nou), trimisă la Iași, prim-ministrului țării- Alexandru Marghiloman, își declarau gratitudinea “de a mulțumi călduros acestui guvern, care, spre a evita un pericol eminamente de grav pentru Biserica Olteniei, a dispus îndepărtarea grabnică de pe scaunul Eparhiei Râmnicului- Noul Severin a aceluia ce făcea dezonoare și Bisericii, și Țării”³³. Deși aceștia își exprimă speranța ca în scaunul episcopal, să fie “întărit și pentru totdeauna” actualul girant, totuși, la 3 iulie 1918, Marele Colegiu Electoral, reunit la Iași, va alege, ca titular, pe arhiereul Anthim Petrescu Botoșeneanul, vicarul Mitropoliei Moldovei, de obârșie din satul Păușești-Măglași, județul Vâlcea³⁴.

Printre persoanele care au avut cel mai mult de suferit în timpul războiului și al invaziei străine, s-au înscris, de asemenea, și *prizonierii de război*. Tratatamentul prizonierilor aflați în diferite lagăre din străinătate sau în teritoriul ocupat, a fost unul dintre cele mai aspre. O aflăm din documentele de arhivă, dar mai ales din relatările celor care le-au îndurat. Prin momente cumplite au trecut și prizonierii români în lagărele germane, unde mizeria, foamea și frigul tronau pretutindeni. Cu toate aceste greutăți întâmpinate, totuși, în lagărul de la Krefeld se desfășoară o bogată activitate cultural-artistică. Aici- potrivit mărturiei sublocotenentului (rz.) Constantin Popian-, funcționau 2 formații teatrale și o orchestră³⁵, fapt concludent ce reiese și din imaginea fotografică în care principalii actori- cu memorialistul în centrul fotografiei (nr. 28)-, sunt îmbrăcați în costumația de după reprezentația piesei dramatice „Mort fără lumânare”³⁶ (**Anexa 2**).

În județul Vâlcea, Administrația militară a înființat trei lagăre de prizonieri (subcentre) la Râmnicu Vâlcea, Călimănești și Lotru (Brezoi)³⁷. Astfel, din ordinul Administrației Militare din România, transmis, prin Comandatura de Etapă locală, Primăriei orașului Râmnicu Vâlcea, se solicita acesteia să fie amenajate, pe propria cheltuială, două pavilioane pentru prizonierii români, în incinta cazărmii Regimentului 2 infanterie Vâlcea, al căror deviz estimativ se ridica la suma de 8.077, 28 lei³⁸. În același timp, printr-un ordin circular al Prefecturii județene, se

³² S.J.A.N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea*, ds. 5/1918, f. 100.

³³ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 207-208.

³⁴ Cf. Șerbănescu 1985, p. 350.

³⁵ Cf. Popian 2009, p. 164 și urm.

³⁶ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 175. Pentru această problemă, vezi Garoafă 2018, p. 488-498.

³⁷ S.J.A.N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea*, ds. 9/1917, f. 139.

³⁸ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 163-164.

aducea la cunoștința publicului că Administrația Militară din România avea în vedere ca atât vestimentația prizonierilor, cât și articolele de cazarmament pentru aceștia să fie procurate „prin ofrande de către populație”³⁹. Pe această linie se înscrie și apelul Primăriei orașului Râmnicu Vâlcea⁴⁰, dar, pentru impulsionearea ritmului colectării, Guvernatorul militar- general Tülf von Tscheppe und Weidenbuch, va emite, la 26 decembrie 1917, o ordonanță prin care dispunea ca cetățenii orașului să furnizeze 50 de garnituri contracost pentru echiparea acestora⁴¹. Stabilirea contracostului acestor articole vestimentare era invocată, cu cinism, de autoritatea militară germană, luându-se în calcul “motivul umanitar ..., pentru a scuti populațiunea de o rechizițiune forțată”⁴².

Anul 1918 debutează, pentru România, cu un eveniment istoric memorabil, ce a străbătut, ca un “fior de trezire națională”⁴³, întreaga suflare românească: comemorarea, la 31 ianuarie/13 februarie 1918, atât la București, cât și la Mănăstirea Cozia, a 500 de ani de la trecerea în veșnicie a Domnitorului Mircea cel Mare. Astfel, la Mănăstirea Cozia- ctitoria și necropola familiei domnitorului-, după săvârșirea serviciului divin de către un sobor de preoți din orașul Râmnicu Vâlcea, asistați și de confrății lor din parohiile Călimănești și Olănești, “întru pomenirea slăvitului Vo<i>evod Mircea cel Mare..., servindu-se o masă, s-au ridicat toasturi de domnul comandant militar (sublocotenentul german Krusche, șeful Comandaturii locale: n. ns.- D. G.), precum și de alți invitați, dând aspectul unei frumoase și pioase amintiri- aniversarea a 500 de ani de la moartea Marelui nostru Vo<i>evod”⁴⁴.

Haosul provocat în Rusia de marile prefaceri social-politice a atins și Basarabia, ai cărei fruntași politici înțelegeau că, în condițiile când Rusia Sovietelor recunoștea dreptul la autodeterminare (până la separare) al fostelor popoare din Imperiul Țarist, apărea posibilitatea unirii acestei provincii istorice cu România. Proclamarea independenței acesteia, la 24 ianuarie 1918, a declanșat un val de dezordine și vandalism săvârșite de către grupurile anarhice bolșevice sau bolșevizate, determinând- la cererea expresă a Sfatului Țării-, intrarea, în Chișinău, a Diviziei a XI-a, comandată de generalul Ernest Broșteanu⁴⁵ (*Anexa 3*).

Unirea Basarabiei cu România, proclamată la Chișinău, la 27 martie/9 aprilie 1918, de către Sfatul Țării, a avut un puternic ecou și în rândurile vâlcenilor, care au celebrat evenimentul la Catedrala episcopală, prin oficierea unui serviciu divin “pentru preamărirea realipirii Basarabiei de România”⁴⁶, iar, la finalul ceremoniei, a fost expediată o telegramă prim-ministrului Alexandru Marghiloman, prin care aceștia își exprimau totala lor adeviere la actul istoric săvârșit de către frații lor de peste Prut: “Prin unirea surorilor Basarabia cu România într-un singur corp și

³⁹ S.J.A.N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea*, ds. 14/1917, f. 100.

⁴⁰ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 128.

⁴¹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 166.

⁴² S.J.A.N. Vâlcea, fond *Primăria orașului Râmnicu Vâlcea*, ds. 15/1918, f. 2.

⁴³ Cf. Drăghiceanu 2012, p. 185.

⁴⁴ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 180.

⁴⁵ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 178.

⁴⁶ S.J.A.N. Vâlcea, *Prefectura județului Vâlcea*, ds. 4/1918, f. 193.

suflet, Dumnezeu, care nu ne-a părăsit niciodată, v-a ales pe Domnia Voastră și pe conducătorii fraților noștri basarabeni, ca, sub scutul înțelepciunii, să înfăptuiți acest mare act, *prima rază de speranță în răsăritul unei nouă Românie și prima bucurie- bucuria născută din cenușa suferințelor ce cu toții am îndurat*”⁴⁷ (subl. ns: D. G.).

Vestea înfăptuirii Marii Uniri de la Alba Iulia avea să ajungă destul de repede și în județul Vâlcea. Astfel, în numărul inaugural al gazetei <<Zori Noi>>, era publicat articolul de fond dedicat acestei fapte mărețe „Unirea tuturor românilor s-a înfăptuit <!>”, în care se consemna: “La Alba Iulia, străvechea și sfânta cetate a lui Mihai Viteazul, s-a proclamat cea din urmă Unire, care întrește pe deplin neamul românesc și statornicește dreptul și fireștile lui hotare. S-a înfăptuit, astfel, visul de secole al atât eroi și mucenici, s-au izbândit și năzuințele strămoșilor și părinților, s-au răscumpărat nenumărate jertfe și râuri de sânge, care, în curgerea zecilor de veacuri, au adăpat cu viața fără asfințit ideea sfântă și măreață, azi triumfătoare”⁴⁸.

Printre comunitățile de alte confesiuni din județul Vâlcea care au aderat la acest act istoric, s-a numărat și *cea luterană (săsească)*, care și-a desemnat și un Comitet reprezentativ al acesteia, din care făceau parte: Carl Speck, August Demetter, Trangott Wermescher, Michail Speck și Trangott Zschätsch⁴⁹. Însă a fost nevoie de intervenția armată a României împotriva Republicii Sovietelor din Ungaria pentru a-și apăra actul istoric de la Alba Iulia⁵⁰ și a salva această parte a Europei de pericolul bolșevizării.

Dintre cele mai controversate probleme care urmau să fie soluționate la Conferința Păcii de la Paris a fost și cea teritorială, deoarece comisiile de experți din S.U.A., Marea Britanie și Franța au avut în vedere *materializarea principiilor autodeterminării și al celui etnic*. În acest context, se înscrie și organizarea, de către secția râmniceană a <<Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor>>, în zilele de 27 mai și 1 iunie 1919, a unor impresionante manifestații, care s-au desfășurat- atât prin cuvântările rostite, cât și a lozincilor arborate-, sub semnul „aplicării integrale” a Tratatului de alianță din 14/27 august 1916⁵¹. Cu acest prilej, senatorul Grigore Procopiu va da citire unei *Moțiuni* -, de altfel, el fiind autorul acesteia-, prin care se solicita, atât Guvernului României, cât și Comitetului Central al <<Ligii Culturale>>, să fie transmis delegaților Puterilor Aliate, mesajul râmnicenilor de deplina lor „încredere în lealitatea și spiritul de dreptate” al liderilor acestora, fiind „cea mai sigură garanție că drepturile imprescriptibile ale României la îndeplinirea integrală a tratatului încheiat, vor fi neștirbit și definitiv recunoscute”, prin noua organizare a lumii postbelice ce va fi hotărâtă la forumul internațional al păcii⁵².

Față de atitudinea negativă a Conferinței în problema tratatului cu Austria, Ion I.C. Brătianu a decis să părăsească, ostentativ, lucrările acesteia (2 iulie 1919) și,

⁴⁷ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 192.

⁴⁸ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 233.

⁴⁹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 288.

⁵⁰ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 312.

⁵¹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 316.

⁵² *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 316.

ulterior, să-și prezinte demisia întregului cabinet (12 septembrie 1919)⁵³, sperând ca electoratul să confirme politica sa de „rezistență” față de presiunile Marilor Puteri. În atare împrejurări, senatorul Procopiu va publica, în presa locală, articolul *Demissia*, prin care își exprimă totalul acord cu atitudinea plină de demnitate și fermitatea manifestate de șeful delegației române la Conferința Păcii⁵⁴.

Apreciabilele distrugerii materiale provocate de bombardamentele inamice sau de vandalismul trupelor invadatoare, pierderile în vieți omenești și exploatarea nemiloasă a bogățiilor județului, au afectat profund viața economico-socială a vâlcenilor. În primul rând, lăcașurile de cult (mănăstirile, schiturile, bisericile etc.) și școlile, mai ales cele situate în zonele de confruntare armată directă dintre trupele noastre și ale austro-germanilor, au înregistrat pierderi incalculabile.

Astfel, la Schitul Cornet, biserica de zid, odoarele și odăjdiiile sacre necesare oficerii serviciului divin, catapeteasma, masa pentru jertfă, cărțile de cult etc. au fost *complet distruse* de bombardamentul executat de inamic în cursul luptelor, clopotul cel mare rechiziționat, totalul pierderilor estimate ridicându-se la circa 95.000 lei⁵⁵. Tot prin bombardamentul artileriei inamice au fost distruse și localurile școlilor primare din Căineni⁵⁶ și Robești, ultimul arzând „până în temelie, fără ca să se fi salvat ceva”⁵⁷. Alte localuri de școală au fost transformate în grajduri pentru cai, cum au fost cazurile celor din Râmnicu Vâlcea⁵⁸ și Călinești⁵⁹ sau în lagăr pentru prizonierii ruși, ca cel din Șirineasa⁶⁰.

Un caz singular îl constituie localurile de la școlile primare din Gușoeni-Spârteni, Mitrofani și Sutești, care au fost vandalizate de către ocupant, la care s-au asociat și unii locuitori din partea locului⁶¹. Conform calculelor efectuate de către autoritățile abilitate, volumul total al pagubelor înregistrate la nivelul întregului județ Vâlcea, a fost estimat la valoarea de 56.075.752,42 lei⁶².

O preocupare constantă, atât pentru autoritățile românești, cât și cele de ocupație germane, a constat în luarea unor măsuri pentru identificarea mormintelor izolate sau de grup ale ostașilor români și germani căzuți în aprigele bătălii din Țara Loviștei și reînhumarea lor în cimitire separate sau comune. Astfel, la 19 iunie 1917, prefectul județului Vâlcea- Frantz Eitel solicita primarului comunei Călinești ca rămășițele pământești ale ostașilor români să fie înhumate conform ritualului creștin⁶³. O notă aparte în acest sens a manifestat-o autoritatea germană de

⁵³ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 318-319.

⁵⁴ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 318-319. Pentru problematica Ligii Culturale din Râmnicu Vâlcea și Conferința Păcii, vezi, pe larg, Garoafă 2010, p. 244-254.

⁵⁵ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 285-286.

⁵⁶ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 237.

⁵⁷ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 287.

⁵⁸ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 265-266.

⁵⁹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 243.

⁶⁰ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 238.

⁶¹ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 209.

⁶² *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 320-321.

⁶³ *Oltenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 136.

ocupație, care va amenaja în punctul “Dealul Mlăcii” din comuna Titești, încă din vara anului 1918, un cimitir comun al eroilor⁶⁴.

După război, sunt intensificate operațiunile de identificare a mormintelor ostașilor români și germani, ca de exemplu în comuna Racovița, unde sunt raportate, la 20 martie 1919, existența acestora în șase toponime din perimetrul zonei⁶⁵. De asemenea, o serie de societăți, constituite din militari și civili, se implică în opera de executare a unor monumente funerare, cruci comemorative etc., care să perpetueze pentru generațiile viitoare faptele de vitejie ale eroilor neamului, cum ar fi: <<Mormintele eroilor căzuți în război>>- filiala Râmnicu Vâlcea⁶⁶, <<Cultul Eroilor>> etc. Astfel, în cinstea memoriei <<Eroului de la Munții Coți>>, care a fost generalul David Praporgescu, din inițiativa societății <<Cultul Eroilor>> din Craiova și a președintelui acesteia- generalul de divizie Constantin Dumitrescu, la Căineni, în ziua de 30 septembrie 1928, s-a desfășurat solemnitatea de ridicare și inaugurată o cruce masivă din marmură⁶⁷, a cărei stare de conservare lasă astăzi de dorit⁶⁸.

În final, ne exprimăm convingerea că această lucrare, atât prin informația, în mare parte inedită, cât și prin argumentația bine documentată în exprimarea unor puncte de vedere pertinente, va constitui un util instrument al cunoașterii istoriei, tuturor celor care se apleacă cu pasiune asupra unei file din marea epopee a neamului românesc.

⁶⁴ *Olenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 304.

⁶⁵ *Olenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 305.

⁶⁶ *Olenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 324.

⁶⁷ S.J.A.N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea*, ds. 79/1928, f. 48; *Olenia în Primul Război Mondial* 2017, p. 344.

⁶⁸ Cf. Pătrașcu, Daneș 2008, p. 79-81. Mulțumim, pe această cale, colegului Dragoș-Silviu Teodorescu, care ne-a fost de un real folos în tehnoredactarea materialului de față (n. ns.: D. G.).

ANEXE

ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI
SERVICIUL JUDEȚEAN DOLJ, SERVICIUL JUDEȚEAN GORJ,
SERVICIUL JUDEȚEAN MEHEDINȚI, SERVICIUL JUDEȚEAN OLT,
SERVICIUL JUDEȚEAN VÂLCEA

OLTENIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

ALBUM DE DOCUMENTE



Editura Koffman

Anexa nr. 1. *Album documentar Oltenia în Primul Război Mondial (Coperta 1)*



Anexa nr. 2. < 1918>, Krefeld. Ofițeri români costumați după reprezentarea piesei dramatice „Mort fără lumânare” (S.J.A.N.Vâlcea, Colecția **Manuscrise**, nr. 170, coperta 3).



Anexa nr. 3. 14/27 ianuarie 1918, Chișinău. Parada trupelor Diviziei XI române, comandată de general Ernest Broșteanu (S.J.A.N.Vâlcea, Colecția **Documente fotografice**, nr. 242)

Bibliografie

<i>D.F.</i>	= colecția <i>Documente fotografice</i>
<i>P.J.V.</i>	= fond <i>Prefectura județului Vâlcea</i>
<i>P.O. Râmnicu Vâlcea</i>	= fond <i>Primăria orașului Râmnicu Vâlcea</i>
<i>S.J.A.N. Vâlcea</i>	= <i>Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vâlcea</i>

Argetoianu 1992 – Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, Partea a V-a (1916-1917), Edit. Humanitas, București, 1992

Drăghiceanu 2012 – Virgiliu Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, Edit. Saeculum Vizual, București, 2012

Garoafă 2010 – Dumitru Garoafă, *Despre Banat și <<Liga Culturală>> din Râmnicu Vâlcea la Conferința Păcii de la Paris*, în *Buridava. Studii și materiale*, Edit. Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, VIII, 2010, p. 244-254.

Garoafă 2014 – Dumitru Garoafă, *Noi considerații privind desfășurarea luptelor de pe Valea Oltului (15/28 august-16/29 septembrie 1916)*, în *Armata Română și Culte*, Edit. Istros, Brăila, 2014, p. 211-219

Garoafă 2015 – Dumitru Garoafă, *Desfășurarea luptelor din Țara Loviștei în <<toamna pătimirii noastre>>*, în *Posada-685. Țara Loviștei*, vol. II, Edit. Universitaria, Craiova, 2015, p. 278-322

Garoafă 2018 – Dumitru Garoafă, *Vâlceni în captivitatea lagărelor de prizonieri din Germania, Austro-Ungaria și teritoriul ocupat*, în *Istoricul și arhivistul Tudor Rățoi, la 65 de ani* (coord. și ed.: Eugen Petrescu), Editura Universitaria, Craiova, 2018, p. 488-498.

Kirițescu I <1925> – Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. I, Ed. a II-a, Edit. Casa Școalelor, București, <1925>

M.Ap.N. - M. St. M. II 1934 – M.Ap.N.- M.St.M., *România în Războiul Mondial. 1916-1919*, vol. II, *Documente-Anexe*, Imprimeria Națională, București, 1934.

Neagu et alii 2009 – Fănuș Neagu, Alexandru Diță, Virgil Joița, Nicolae Șerbănescu, Radu-Ștefan Vergatti, Dan Zamfirescu, *Mircea cel Mare-scutul Europei*, Editura Roza Vânturilor, București, 2009, p. 680-698.

Oltenia în Primul Război Mondial 2017 – *Oltenia în Primul Război Mondial*. Album de documente (coord.: Bogdan-Ion Bădițoiu, Mihaela Dudu, Doina Glăvan, Tudor Rățoi, Paula-Cristina Vasileoiu), Edit. Hoffman, <Caracal>, 2017

Pătrașcu, Daneș 2008 – Marian Pătrașcu, Nicolae Daneș, *Monografia comunei Căineni- județul Vâlcea*, Edit. Fortuna, <Râmnicu Vâlcea>, 2008

Popian II 2009 – Constantin C. Popian, *O viață de om (1882-1969)*, vol. II (1913-1944), Edit. Agnos, Sibiu, 2009

Purece et alii 1997 – Sergiu Purece, Petre Bardășu, Gheorghe Simeanu, *Ani de restriște. Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. 1916-1918*, Edit. Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 1997

Răcilă 1981 – Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea Patriei în Primul Război Mondial. Situația administrativă, economică, politică și socială a teritoriului românesc vremelnice ocupat. 1916-1918*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1981

Simion 2018 – Alexandru Simion, *Despre viețile lui Mircea I al Țării Românești*, în *Historia*, an XVIII, nr. 192, 2018, p. 38

Șerbănescu 1985 – Nicolae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene în prima sută de ani de Autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române (1885-aprilie-1985)*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6, 1985, p. 334-366

Tamaș 1977 – Corneliu Tamaș, *Un informator german la Râmnicu Vâlcea în timpul Primului Război Mondial*, în *Ștefan Meteș la 85 ani*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 363-366